

Mr. Zlatko Fel

UDK: 335:37

Stručni rad

SIZ Znanosti Republike Hrvatske
Zagreb

OPĆENARODNA OBRANA NA SVEUČILIŠTU KAO NASTAVNI PREDMET DA ILI NE

Autor u radu iznosi svoj pogled na trenutnu problematiku obrazovanja mladih za obranu i zaštitu. Analizira metodologiju i sadržaj procesa obrazovanja u visokim i visokoškolskim ustanovama.

Obrana; zaštita; obrazovanje.

---

1. UVOD

Pojedinci koji prate predizborna i izborna događanja u svim dijelovima Jugoslavije, mogu zamijetiti da se kod većeg dijela političkih stranaka posebna pažnja posvećuje i razvoju odnosno kritici postojećeg modela obrane zemlje koji se ogleda u funkcioniranju ustavom utvrđenog sustava općenarodne obrane i društvene samozaštite. Ustavom SFR Jugoslavije utvrđeno je da se sustav općenarodne obrane i društvene samozaštite tretira kao samoupravna funkcija u čijem ostvarivanju sudjeluju svi radni ljudi i građani naše zemlje. Da li je takav sustav organiziranja društva po načelu naoružanog naroda ispunio očekivanja ili ne, vjerojatno će naknadne analize i istraživanja primjenom znanstvenih metoda utvrditi.

Bez obzira što nisu provedena sveobuhvatna istraživanja u pogledu opravdanosti organiziranja takvog sustava zaštite i obrade koji smo istakli u prethodnom dijelu teksta, dio političkih stranaka je u onim dijelovima svojih programa gdje se govori o načinu organiziranja obrane zemlje podvrgao kritici postojećí model organiziranja društva za provođenje te politike obrane zemlje od svih oblika ugrožavanja. U osnovi se u sklopu iznesenih kritika mogu sve kritičke primjedbe svesti na slijedeće grupe pitanja:

1. Promjena postojećih stavova i smjernica za obranu zemlje u svjetlu novih događaja u istočnoj Evropi i postupnom ali sigurnom normaliziranju političkih odnosa na relaciji SAD - SSSR, što bitno utiče na pojedina pitanja o mogućim izvorima ugroženosti kao i načinu organiziranja društva od takvih opasnosti. 2. Prilagođavanje postojećih smjernica za obranu zemlje i koncepcije općenarodne obrane i društvene samozaštite višestranačkom političkom organiziranju društva, čime se bitno utiče na pitanja organiziranog djelovanja neprijateljske emigracije iz inozemstva na političke tokove u zemlji.
3. Potpuno provođenje dezideologizacije svih struktura i organa zaduženih za provođenje sustava općenarodne obrane i društvene samozaštite od svih političkih utjecaja.
4. Isticanje zahtjeva, koji su i djelimično usvojeni, da se ukinu komiteti za općenarodnu obranu i društvenu samozaštitu kao ostatak političkog utjecaja Saveza komunista na provođenje koncepcije općenarodne obrane i društvene samozaštite.
5. Izvršenje depolitizacije struktura oružanih snaga, u prvom redu JNA i službe unutrašnjih poslova, u smislu ukidanja rada komiteta Saveza komunista u JNA i organizacija Saveza komunista u organima službe unutrašnjih poslova.
6. Izrada novih nastavnih planova i programa za srednje i visokoškolsko obrazovanje iz grupe predmeta općenarodna obrana i društvena samozaštita, pri čemu je potrebno da se u nove sadržaje nastavnih planova i programa znatno više ugrade sadržaji značajni za ekologiju i pitanja provođenja zaštite čovjekove okoline.

Ovako sastavljena pitanja djelomično su provedena u Sloveniji i Hrvatskoj gdje su zbog provedenih višestranačkih izbora te promjene omogućene. Nažalost i ovom prilikom moramo naglasiti da se ostvarivanje koncepcije općenarodne obrane i društvene samozaštite u Jugoslaviji ne provode jednako u svim republikama i pokrajinama, što se posebno vidi u provođenju depolitizacije JNA i službe unutrašnjih poslova kao i ukidanju komiteta za ONO i DSZ pomoću kojeg je Savez komunista isključivo ostvarivao monopol na donošenje značajnih odluka za daljnji razvoj koncepcije ONO i DSZ.

Trenutnim političkim aktivnostima koje su usmjerene na organiziranje federacije na drugačijim osnovama sigurno će biti obuhvaćeno i pitanje na koji način će se provoditi obrambeno- zaštitna politika u Jugoslaviji.

U daljnjem tekstu posebna pažnja posvetit će se obrađivanju problematike provođenja obrazovnog programa iz područja općenarodne obrane i društvene samozaštite na višim i visokoškolskim obrazovnim institucijama.

2. OSTVARIVANJE OBRAZOVNOG PROGRAMA OPĆENARODNA OBRANA I DRUŠTVENA SAMOZAŠTITA NA SVEUČILIŠTU

U posljednjih nekoliko mjeseci, pa i godina, sudinici smo čestih rasprava da li se na visokoškolskim institucijama mora i dalje izučavati predmet općenarodne obrane i društvene samozaštite, pogotovo nakon primjene Zakona o vojnoj obavezi o obaveznom odsluženju vojnog roka odmah nakon završetka usmjerenog obrazovanja, odnosno prije odpočinjanja visokoškolskog obrazovanja. Primjenom zakonskih propisa nastojalo se bitno utjecati na viši stupanj obrambene sigurnosti zemlje u smislu obučenosti velikog dijela mladog naraštaja za izvršavanje vojničkih zadataka. Već samo nakon nekoliko godina uvidjelo se da takav način regrutiranja i upućivanja mladih regruta na odsluženja vojnog roka, neposredno prije daljnjeg nastavka školovanja, ne daje u potpunosti onakve rezultate kako su tu očekivali vojni stručnjaci. Loši rezultati takve politike posebno se ističu u potrebi dodatnog upošljavanja velikog broja stručnih radnika specijalista za pojedine tehničke specijalnosti, kao npr., inženjeri strojarstva, elektrotehnike itd. za potrebe tehničkog održavanja složenih tehničkih sustava, posebno raketnih i radarskih uređaja kao i ostale ratne tehnike. Neposredno prije donošenja Zakona o vojnoj obavezi 1983. godine velik dio ovakvih specijalističkih poslova u trupi obavljali su vojnici koji su prije dolaska na odsluženje vojnog roka završili tehničke fakultete. Korist rada vojnika na složenim tehničkim, građevinskim i ostalim visokostručnim poslovima bila je obostrana, što se posebno ogledalo u uštedi materijalnih sredstava za zapošljavanje specijalista na onim mjestima u trupi gdje je njihova prisutnost neophodna. Ujedno su mladi ljudi i dobivali priliku da u stvarnosti provjere stečena znanja što su ih dobili u toku školovanja, čime se sluzenje vojnog roka velikom broju tih mladih vojnika učinilo zanimljivim i svrsishodnim. No nije se samo primjenom zakonskih propisa utjecalo na smanjeno angažiranje mladih vojnika na obavljanju specijalističkih tehničkih poslova koji zahtijevaju visoko i stručno poznavanje najsuvremenijih tehnoloških znanja, nego su i primjećene značajne pojave povećanog broja suicidalnih činova i raznih psiholoških frustracija koje su bile plod nezrelosti kod većeg dijela vojničkog i regrutnog populacije za izvršavanje vojničkih zadataka i obaveza. Uviđajući nedostatke provođenja takvog načina regrutiranja Savezni sekretarijat za narodnu obranu donio je odluku da se od 1989. godine na odsluženje vojnog roka odmah po upisivanju na studij upućuju svi oni vojnici koji su za nastavak svog daljnjeg školovanja odabrali društvene fakultete, dok ostali koji su upisali prirodoslovno-matematičke i medicinske smjerove upućuju se na odsluženje vojnog roka nakon završetka studija.

Sigurno će se dio čitalaca ovog rada zapitati čemu toliko mnogo pisanja o nečemu što je dobro znano. Međutim, za daljnje objašnjavanje osnovnog problema ovog rada smatramo da je to od presudne važnosti za ispravno i cjelovito shvaćanje određenih loših strana koje je sa sobom u toku primjene doživio Zakon o vojnoj obavezi. Veoma loše sastavljeni zakonski propisi, a posebno Zakon o vojnoj obavezi bitno je utjecao na do tada pozitivna mišljenja mladog naraštaja kada se govorilo o uvjetima odsluženja vojnog roka u jedinicama JNA. Taj je negativan stav generaliziran na cjelovito područje provođenja politike obrane i zaštite. To se u kasnijem toku školovanja posebno odrazilo i na organiziranje i izvođenje predmetnog kolegija općenarodna obrana i društvena samozaštita.

Pod utjecajem svih društvenih promjena, pod posebnu društvenu kritiku dolaze i odgojno-obrazovni programi u srednjoškolskim i visokoškolskim obrazovnim institucijama, koje su godinama osim stručnog dijela obrazovanja predstavljale i okosnicu obrazovanja mladih ljudi za "humaniji socijalistički društveni sistem". U sklopu ukupnih napora transformiranja Sveučilišta u skladu sa društvenim promjenama postavlja se i pitanje daljnjeg izvođenja predmetnog kolegija općenarodna obrana i društvena samozaštita. Odnosno na svim razmatranjima znanstvenih vijeća osnovno je pitanje Općenarodna obrana kao predmet u sklopu općeobrazovnih kolegija Da odnosno NE, ako DA na koji način to treba provesti. Pred istaknutim pitanjem opstanka općenarodne obrane i društvene samozaštite ne treba zatvarati oči, već hitno treba poduzeti mjere da se postojeći nastavni planovi i programi obrazovanja što prije usklade s interesima populacije koja ga sluša i u krajnjem slučaju pomaže, odnosno u skladu sa interesima studenata.

Po našem uvjerenju danas osnovni uzroci problema, što bitno utiču na smanjen interes za praćenje nastavnog procesa općenarodne obrane i društvene samozaštite, ogledaju se u:

- Zastarjelosti nastavnog plana i programa koji datira iz 1983. godine i trenutno je potpuno neprilagođen suvremenim potrebama izučavanja ove problematike.
- Velik dio nastavnog procesa studenti su svladali u toku srednjoškolskog obrazovanja kada se dio predviđenog nastavnog plana i programa za fakultete i više škole već u ranijem srednjoškolskom obrazovanju obradio. Na taj se način zapravo vrši ponavljanje gradiva, što biva dosadno i utječe na neaktivnost i pasivnost slušalaca.
- Masovni medij, posebno radio, štampa i TV utjecali su na veoma visok stupanj informiranosti mlade generacije o svim važnijim pitanjima u obrambeno-zaštitnom stupanju sigurnosti naše zemlje - Dio predavača radi na

staromodan i nezanimljiv način, te su u toku predavanja vidljivi njihovi emotivni stavovi temeljeni na prevladanim razvojnim fazama društva.

- Slaba je ili gotovo nikakva zastupljenost struke za koju se studenti osposobljavaju u toku izlaganja nastavnog plana i programa općenarodna obrana i društvena samozaštita, odnosno nema prave povezanosti buduće struke slušaoca i ONO i DSZ.
- Nezainteresiranost muške populacije za taj predmet proizlazi iz toga što je jedan veći dio tih studenata već odslužio vojni rok i detaljno se upoznato s velikim dijelom programa predmeta ONO i DSZ, posebno s osnovama koncepcije općenarodne obrane i društvene samozaštite.
- Sve prisutniji pacifistički, a i ekološki pokreti u zapadnim zemljama utjecali su na promjenu svijesti mladih na našim visokoškolskim ustanovama, što očito nije u dovoljnoj mjeri uvažavano prilikom izrade i usvajanja sadržaja nastavnog plana i programa predmeta općenarodne obrana i društvene samozaštita.
- Slabo korištenje suvremenijih didaktičkih pomagala kao što su videofilmovi, filmovi, dija projektori i slično, uzrokovali su da se nastavni plan izvodi klasičnim metodom "ex cathedra", odnosno primjenom krede i ploče i eventualnog diktiranja značajnijih dijelova gradiva koji se obrađuje, zaboravljajući pri tome da se nastavni program općenarodne obrane može studentima učiniti zanimljivijim upravo primjenom najsuvremenijih metoda. Svi ovdje nabrojani razlozi bitno su utjecali na sve češće javljenje inicijative za pokretanje postupka oko ukidanja predmetne grupe općenarodne obrane i društvene samozaštita na sveučilištima u SR Hrvatskoj. Međutim, istraživanja koja su u toku, a bave se ispitivanjem javnog mišljenja studenata o predmetu općenarodne obrane i društvene samozaštite ističu pozitivan stav studentske populacije prema tom predmetu, ali samo u slučajevima da se u što kraćem vremenu promijeni nastavni plan i program tako da se u njemu nađu teme o problemima i događajima koji po svom sadržaju i značenju moraju biti bliži mladoj populaciji kao i pitanja koja su u središtu interesa mladih. U daljnjem toku rada nastojat ćemo prikazati osnovna razmišljanja kako unaprijediti nastavni plan i program iz sadašnjeg predmeta općenarodna obrana i društvena samozaštita i time ga učiniti dostupnijim barem većem dijelu populacije studenata na onim godinama studija gdje se u grupi predmeta izučava i ta problematika.

Ponajprije moramo odmah na početku istaći da danas nema društvenog sustava ni države koja ne provodi barem neke od do sada poznatih oblika organiziranja društva za obranu od vanjskog i unutarnjeg neprijatelja, te da se pravilan razvoj ličnosti može organizirati samo u onim sredinama gdje je čovjek slobodan a, država mu na uspješan način osigurava tu neophodnu slobodu za njegovo stvaralaštvo. Tako unatoč tome što u velikom dijelu zapadnoevropskih sveučilišta nema posebnih kolegija koji bi se bavili problemom ratovodstva, odnosno obrane ili zaštite, gotovo svi studenti nakon završetka studija u zavisnosti o njihovom budućem radnom angažiranju moraju obavezno polaziti specijalne oblike školovanja na kojima se razrađuju pitanja sigurnosti kao i dio problematike koji se i na našim sveučilištima obrađuju nastavnom predmetu općenarodne obrana i društvena samozaštita. Iz toga možemo zaključiti da pitanje obrane i zaštite slobode od svih oblika ugrožavanja nije samo naša izmišljotina nego je to predmet izučavanja i kod znatno naprednijih i demokratičnijih zemalja nego što je to Jugoslavija, odnosno Hrvatska.

U nastojanju da se doprinese daljnjem osuvremenjavanju predmeta općenarodne obrane i društvene samozaštite aktivnosti u tom smislu moraju biti usmjerene na slijedeća pitanja:

- Potrebna je promjena naziva kolegija općenarodna obrana i društvena samozaštita u mnogo pristupačniji i za studente prepoznatljiviji oblik, kao što je ekologija, obrana i zaštita npr. u zdravstvu, tehničkim znanostima i sl., gdje bi se osim sticanja osnovnih znanja iz poznavanja koncepcije obrane i zaštite neposredno sticala znanja i o značenju organiziranja određene specijalnosti kojom se student bavi za funkcioniranje u izvanrednim prilikama i ratu. Na taj način studentima bi se proširili vidokruzi o kasnijem bavljenju znanstvenoistraživačkim radom koji bi imao za cilj povezivanje stečenih znanja iz struke za potrebe organiziranja i rada osnovne struke kojom se bavi u uvjetima rata ili elementarnim nepogodama.
- Valja provesti osuvremenjavanje postojećeg plana i programa s novim temama koje bi u osnovi imale razradu pitanja zaštite čovjekove okoline od svih vrsta ugrožavanja i razrada ostalih pitanja iz područja ekologije i zaštite čovjekove okoline koje zadiru u interes zanimanja studenata.
- Treba provesti potpunu deideologizaciju predmeta od svih ideologija i političkih utjecaja.
- Bitno je i smanjenje broja nastavnih sati na 90 i manje.

- Potrebno je osvježavanje nastavničkog kadra na fakultetima mladim stručnjacima koji su završili odgovarajuće stupnjeve obrazovanja, koji im omogućuju izbor u status predavača, odnosno docenta i dalje. Penzioniranim vojnim licima, koji su u najčešće slučajeva izvodili takve programe na sveučilištima, treba se zahvaliti s dužnom napomenom da su svojim radom doprinijeli afirmaciji tog predmeta. Jedino takvim kadrovskom potezima djelomično se može utjecati na osuvremenjavanje nastavnog plana i programa.

ZAKLJUČAK:

Prisutnost javnih kritika programa osposobljavanja na visokoškolskim institucijama iz grupe predmeta zajedničkih osnova koji se odnose na općenarodnu obranu i društvenu samozaštitu u posljednje vrijeme usmjerene su na zahtjev za ukidanjem grupe tog predmeta. U toku analiziranja postojećih uvjeta dosadašnjeg izučavanja predmeta općenarodne obrane i društvene samozaštite slobodno možemo zaključiti da su istaknuti zahtjevi za osuvremenjivanjem predmeta i nastavnog plana i programa potpuno u skladu s društvenim promijanama i interesima mladih ljudi. Upućene kritike i zamjerke moraju se apsolutno uvažiti ukoliko se želi zadržati kolegij istog ili sličnog imena na Sveučilištu. U cilju osuvremenjavanja predmeta potrebno je odmah pristupiti izmjeni planova i programa osposobljavanja studenata u koje se moraju ugraditi elementi ekologije i zaštite čovjekove okoline u većoj mjeri nego što je to bilo do sada. Promjena naziva kolegija bitno bi utjecala na posjećenost predavanja pa i na interes studenata za obradu takve problematike. Neophodno je u što kraćem vremenu izvršiti potpunu deideologizaciju predmeta, pri čemu je potrebno zadržati samo one elemente koji mogu pozitivno djelovati na svijest mladih ljudi. Predmet koji u svom sadržaju obrađuje pitanja zaštite ljudi, odnosno čovjeka i prirode od raznih oblika zagađenja, pa u krajnjoj liniji i rata, nije sporan, ali je sporan način na koji se izlaže i problematika koja se u okviru takvog predmeta izučava. Stoga se treba u što kraćem vremenu odlučiti hoćemo li razvijati jedan sustav obrazovanja za nešto što je u suprotnosti s mišljenjem onih koji to moraju izučavati pa da time izgube status studiranja (ne u smislu gubljenja pravnog statusa studenta) ili ćemo se odlučiti za promjene koje bi naišle na opće odobravanje većeg dijela studenata. Da li nam je krajnji cilj da imamo osposobljene i općeprihvaćene osnove za sticanje znanja iz nastavnog sadržaja koji je u svojoj osnovi plemenit ili trebamo i dalje tvrdoglavo zastupati dosadašnju liniju koja je rezultirala odbojnošću studenata za izučavanjem ove problematike.

LITERATURA

1. Ustav Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije sa ugrađenim Amandmanima, NIRO Zaštita na radu, Beograd, 1988. godine,
2. Zakoj o vojnoj obavezi, Službeni list 64/89,
3. Istraživački projekt, "Studenti i društvena samozaštita", Tehnički fakultet Rijeka, 1988. godina,
4. Društveni dogovor o zajedničkim osnovama obrazovanja za ONO i DSZ,
5. Zakon o općenarodnoj obrani SR Hrvatske, Narodne novine broj 27/84.

Primljeno: 1990-06-14

Fel Z. Is Total National Defence Necessary as a Subject of Instruction at the University or Not?

SUMMARY

In this paper, the author presents his views on the current situation in the training of students for defence and protection. He gives an analysis of the methodology and the content of the teaching process in colleges and universities.